

Prof. dr hab. Elżbieta Hurnik
Instytut Literaturoznawstwa
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Recenzja rozprawy doktorskiej

**Magdalena Jaroń, *Kreacja i funkcje ruchu w poezji Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego*.
Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Ewy Góreckiej, prof. UKW.
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2023, 540 s.**

Poezja Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego należy do tych zjawisk literackich XX wieku, które wciąż cieszą się zainteresowaniem badaczy i prowokują do poszukiwania nowych sposobów interpretacji. O uwadze, jaką budzi twórczość autora *Niobe*, świadczą monografie, artykuły, publikacje zbiorowe powstałe w ostatnich dekadach w różnych środowiskach naukowych (na przykład dwutomowa praca *Dzieło i życie Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego*, red. A. Kulawik, J.S. Ossowski, Kraków 2005). Wzbogacają one stan badań nad liryką Gałczyńskiego i dowodzą jej żywej recepcji; zarówno nowe, jak i dawniejsze prace (Jana Błońskiego, Andrzeja Drawicza, Artura Sandauera i innych) potwierdzają zainteresowania światem wyobraźni, warsztatem artystycznym i osobowością twórczą poety.

Autorka przedstawionej do oceny rozprawy jest dobrze zaznajomiona z głosami krytyki i różnymi stanowiskami interpretatorów poezji Gałczyńskiego, czego dowodzi *Wprowadzenie*; prezentuje w nim również swój własny obszar badań, uzasadnia wybór tematu pracy, zapowiada kierunki postępowania badawczego i deklaruje posłużenie się narzędziami metodologicznymi pozwalającymi na przeprowadzenie wyводу zgodnie z założonymi celami. Praca poświęcona jest motywowi ruchu w liryce Gałczyńskiego, który według Autorki nie został jeszcze zbadany. Był on już wprawdzie przedmiotem uwagi, jednakże nie jako „element konstytutywny dla świata poetyckiego oraz jako narzędzie poznawcze tegoż świata” (s. 12); tak zdefiniowane zadanie podjęte zostało w rozprawie. Przedstawienie problematyki ruchu wiąże się z nadaniem refleksji literaturoznawczej określonego kierunku; ze względu na „rozbudowane oddziaływanie” (s. 6) motywu ruchu istotne okazało się przyjęcie perspektywy intertekstualnej, dokonanie pewnej klasyfikacji i wyodrębnienie grup tematycznych, przy

rezygnacji z porządku chronologicznego w przeprowadzanej analizie. Jako podstawa metodologiczna w omawianiu różnorodnych funkcji ruchu w liryce Gałczyńskiego służy Autorce „ontologia fundamentalna” (s. 7) Martina Heideggera. Czerpanie z wczesnej filozofii fenomenologa (z pracy *Bycie i czas*) i przedstawione propozycje jej odczytania mają być wykorzystane, jak czytamy we *Wprowadzeniu*, w „interpretacji różnych tekstów kulturowych – w tym literatury – dla których istotne jest zagadnienie Jestestwa” (s. 8).

Wybór narzędzi metodologicznych zastosowanych w rozprawie uzasadniają rozpoczynające wywód rozważania dotyczące kwestii filozoficznych. Autorka prześledziła te nurty w filozofii, które skupione były na zagadnieniach bytu, na dążeniach do „zdefiniowania zależności między ruchem a materią” (s. 18). W rozdziale pierwszym *Ruch w ujęciu filozoficznym – przegląd najważniejszych refleksji na przelomie dziejów* odwołuje się do stanowisk filozofów starożytnych dociekających istoty natury, poszukujących siły sprawczej w świecie; podkreśla znaczenie myśli Arystotelesa w formowaniu się późniejszej refleksji związanej z ruchem, wydobywa ważne etapy w prowadzonych przez stulecia rozważaniach na ten temat. Przypomina koncepcje takich filozofów, jak Kartezjusz, Spinoza, Kant, Spencer, Sartre, Bergson i wielu innych, wskazując na kontynuacje, nawiązania, modyfikacje w myśleniu o ruchu. Rozdział *Ruch w filozofii Martina Heideggera* odnosi się do ustaleń niemieckiego fenomenologa zawartych w pracy *Bycie i czas*, eksponuje zależności pomiędzy „ruchem, bytem a światem” (s. 34). Wyodrębnione zostały tu elementy aparatu pojęciowego filozofa, które mogą być wykorzystane w definiowaniu pojęcia ruchu w liryce Gałczyńskiego. Erudycyjny rozdział pierwszy wprowadza zatem w obszar refleksji filozoficznych nad ruchem, a część poświęcona Heideggerowi służy Autorce do uzasadnienia wyboru narzędzi metodologicznych w interpretacji wierszy Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego oraz do przedstawienia argumentów przemawiających za przyjęciem perspektywy filozoficznej na gruncie badań literaturoznawczych.

Analiza tekstów poetyckich w rozprawie, przeprowadzana w oparciu o pojęcia czerpane z myśli Heideggera, umożliwia wyodrębnienie i opisanie różnych przejawów ruchu. Przyjęty porządek rozważań polega na rozwijaniu i uszczegóławianiu podjętej problematyki, ułatwia prześledzenie zarówno istotnych zagadnień dotyczących ruchu (poruszenia) w poezji Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, jak i sposobów posługiwania się przez Autorkę wybranymi narzędziami badawczymi. W obrębie kolejnego, rozbudowanego pod względem

problemowym rozdziale *Ruch w świecie i świat w ruchu* wskazane i omówione zostały przykłady ruchu związanego z „relokacją podmiotu” (s. 59), z obszarem społecznym, z najbliższym otoczeniem podmiotu. Z większych całości tematycznych wyłaniane są zagadnienia szczegółowe. Ruch wynikający z przemieszczania się podmiotu poddany zostaje uwadze w wywodzie podzielonym na mniejsze fragmenty, opatrzone tytułami: *Tułacz*, *Błądzący*, *Spacerowicz*, *Podróżnik*, *Włóczęga*, *Korowody*, *Zabawa*, *Taniec*. Autorka odwołuje się też do metod badawczych, które służą poznawaniu osobowości twórczej poety (autobiografizm), powiązaniu podmiotu lirycznego z miejscem i przestrzenią (problematyka miejsca), sytuowaniu motywów i tematów Gałczyńskiego w kontekstach kulturowych (np. *danse macabre*, motyw ludowej zabawy, tańca). Poszerzanie znaczeń łączących się z ruchem (przemieszczaniem się) podmiotu w wierszach dokonywane jest również poprzez nawiązania do myślicieli, badaczy, pisarzy takich jak Walter Benjamin (przestrzeń *flâneura*, s. 91), Michaił Bachtin („świat na opak”, s. 109), św. Augustyn, Johan Huizinga. Wywód cechuje uważność w odczytywaniu myśli Heideggera (na przykład „ekstatycznego rozumienia czasu”, s. 129) oraz umiejętność jej zastosowania w lekturze Gałczyńskiego. Należy podkreślić precyzję w określaniu miejsca i funkcji różnych elementów tekstu literackiego, w charakterystyce zabiegów poetyckich (na poziomie języka, metaforyki, obrazowania, semantyki), a także dyscyplinę myślową umożliwiającą ich podporządkowanie myśli przewodniej rozważań.

Kolejny podrozdział pracy – *Ruch w obszarze społecznym* – rozwija temat ruchu rozumianego jako „swoiste poruszenie większych grup, dla których zmiana położenia ciała w przestrzeni zawsze będzie poprzedzona aktywnością umysłową” (s. 162). Prześledzony on został w poezji Gałczyńskiego według przyjętego zamysłu. Sposób uporządkowania omawianych zjawisk (*Zjazdy*, *Emigracja*, *Pochody*, *Marsze i przemarsze* oraz *Inne ruchy społeczne*) umotywowany jest ich funkcjami i znaczeniami w badanych tekstach oraz dążeniem do ukazania sposobów obecności podmiotu w świecie. W tym celu zdefiniowano między innymi pojęcia „mowy”, „pokusy” i „sumienia” (we fragmencie *Zjazdy*), istotne w myśli Heideggera i przejęte w rozważaniach nad wierszami Gałczyńskiego; uwzględnione są odniesienia do symboliki i semantyki religijnej oraz szerokie konteksty społeczne. Poruszając temat emigracji w utworach autora *Niobe*, Badaczka rekonstruuje postawy (również samego poety) wobec zjawiska emigracji, zarówno powojennej, jak i przedwojennej. Omawiając motywy pochodów, wskazuje na różnorodność wypowiedzi poetyckich w tym zakresie

(między innymi na utwory odznaczające się „militarnym charakterem”, s. 192), na uruchamiane przez wiersze konteksty polityczne i społeczne. Korzystanie z koncepcji odnoszących się do bycia człowieka w świecie, w tym z myśli Gastona Bachelarda („wnętrze” i „zewnątrze”, s. 186), wzmacnia tę część rozważań. Zostały tu wskazane znaczące cechy wierszy, jak dynamika, muzyczność i rytmiczność, a także ujawniająca się w nich „wrażliwość sensoryczna” (s. 196). W świetle przeprowadzanych analiz wyłania się różnorodność ujęć ruchu oraz tropów interpretacyjnych prowadzących do jego przedstawienia, do rekonstrukcji sfery wartości, do refleksji na temat modelu poezji w okresie socrealizmu. W tym podrozdziale omówione są również rodzaje ruchów społecznych, które łączą relokację podmiotu z „ukierunkowaniem jego myśli, dążeń, pragnień a nawet i tęsknot” (s. 198). Każdy z zastosowanych terminów oznaczających takie zjawiska, jak przenikanie, zagłada, zamach stanu i przewrót, rewolucja, został zdefiniowany w oparciu o wybrane przykłady, eksponujące różnorodność realizacji artystycznych.

Część poświęconą ruchowi obserwowanemu w naturze i najbliższym otoczeniu, jakie przedstawia w wierszach Gałczyński, rozpoczynają rozważania dotyczące praw przyrody i dziejowości świata, odwiecznego ruchu i jego doświadczania, kondycji jednostki, „lęku” i „trwogi” (s. 209) określonych przez Heideggera, poczucia zagrożenia. Wskazane zostały wyrażające tę kondycję środki artystycznego wyrazu, jak groteska, którą posługiwali się twórcy międzywojnia, i która cechowała warsztat autora *Balu u Salomona*. Problematyka podjęta w tej części, mocno rozbudowanej, rozpisana jest na kwestie szczegółowe unaoczniające, jak głęboko sięga obserwacja świata i jego praw w wierszach Gałczyńskiego, i w jaki sposób Badaczka rekonstruuje tematyzowanie ruchu w tym zakresie. W polu uwagi znajdują się tu wiersze, w których ruch uobecnia się w opisach pór roku, wzbogaconych o inspiracje literackie i kulturowe (np. odwołania do demonologii słowiańskiej), i gdzie ujawniają się stany właściwe podmiotowi. Jak w poprzednich ogniwach wywodu, i tu Autorka charakteryzuje różnorodne cechy utworów (językowe, konstrukcyjne, semantyczne), znaczenia symboliczne, powtarzające się motywy. Przedstawia dynamikę cechującą krajobrazy w wierszach, wydobywa sposoby ukazywania przez poetę zjawisk atmosferycznych, takich jak wiatr, deszcz, burze, śnieg, chmury. Omówienie każdego z nich wymaga uwzględnienia roli, jaką odgrywa w twórczości Gałczyńskiego, co unaocznia na przykład fragment poświęcony sposobom tematyzowania wiatru i deszczu; zjawiska uruchamiają różne znaczenia oraz kategorie

estetyczne, a także odniesienia kulturowe. Ruch dostrzeżony w poetyckich obrazach chmur scharakteryzowany został w oparciu o różnorodne ich konkretyzacje (na przykład „katastroficzne”, s. 259) i sposoby przedstawienia, o konteksty literackie i filozoficzne, odwołania do prac Eliadego, Ingardena, Pascala i innych myślicieli. Fragment poświęcony słońcu wyposażony jest w nawiązania do bogatej symboliki religijnej i kulturowej, do różnych wierzeń i koncepcji filozoficznych, do Platona i interpretacji chrześcijańskiej. Autorka dostrzega ruch słońca w poetyckich obrazach wschodu i zachodu, w utworach rozwijających refleksję nad upływającym czasem. Określając podjętą w poszczególnych ogniwach wywodu problematykę i analizując wiersze, odwołuje się do prac stanowiących zaplecze badawcze, głównie Heideggera, do opracowań historycznoliterackich, słowników objaśniających pojęcia, obrazy, symbole biblijne, do prac z zakresu teologii, estetyki, sztuki. Bogate treści związane z ruchem wyłaniane są w podrozdziale poświęconym wodzie, która reprezentuje świat żywiołów. Obdarzona od wieków złożoną symboliką, przedstawioną na początku tego fragmentu, ujawnia różnorodne znaczenia również w wierszach Gałczyńskiego. Autorka wydobywa je, analizując sposoby podjęcia przez poetę motywu wody (będącej w ciągłym ruchu), w tym konstrukcje poetyckiego obrazu, metaforykę, słownictwo dotyczące ruchu wodnego; podkreśla połączenie ruchu wody z uczuciem lęku i zagrożenia, z kategorią czasu.

Pojawiający się w lirykach Gałczyńskiego motyw nocy rozpatruje Badaczka w obrębie tematyki ruchu, wskazując jego różnorodne realizacje poetyckie; zwraca uwagę na zakorzenienie tematu nocy w tradycji (np. *Noctes Aninenses*), na strukturę i walory muzyczne utworów, zasoby leksykalne, zespolenie ruchu z dźwiękiem, wrażenia zmysłowe, nastrojowość. W analizie uwzględnione zostały również takie zjawiska, jak wieczer i zmierzch, poddane w wierszach Gałczyńskiego zabiegom antropomorfizacji, która służy wyrażeniu ruchu. W omówieniu ruchu gwiazd jako elementu świata poetyckiego Autorka wydobywa zjawisko związane z obserwowaniem gwiazd, z „wyraźnym ukierunkowaniem” (s. 300) wynikającym z obserwacji – horyzontalnym i wertykalnym (wschodzenie i spadanie), charakteryzuje sposoby ukazywania zmysłowego przeżycia podmiotu lirycznego. W obrębie tematyki nocy mieści się księżyc, do którego przypisane są przez tradycję różnorodne, przywołane tu znaczenia. Analiza obrazów poetyckich Gałczyńskiego pozwala dostrzec wyeksponowane w wierszach piękno wschodzącego księżyca, a także jego miejsce w porządku kosmicznym; ruch księżyca nazwany jest „ruchem zmian” (s. 312-313). Rozważania w tej części

wyvodu obejmują też ruchy rekonstruowane w lirykach przedstawiających dzień, jutrzeńkę, świtanie (mniej licznych niż grupa utworów poświęconych nocy) oraz rośliny i zwierzęta. Omawiając miejsce flory w poetyckim świecie Gałczyńskiego, Autorka korzysta między innymi z chrześcijańskiej symboliki roślin; podkreśla, że flora jest przede wszystkim elementem „urzeczywistniającym bycie-w-świecie przedstawionym” (s. 327), wprowadzonym w ruch, zjawiskiem pozwalającym na przeżywanie rzeczywistości. W podrozdziale dotyczącym kreacji zwierząt Badaczka koncentruje się na ruchu uobecnianym przez konie, które traktowane są jako nośnik „określonej, specyficznej dla danego liryku nastrojowości” (s. 332), a także przez ptaki; w tych przypadkach ruch pełni różne funkcje, związane często z postrzeganiem przez podmiot czasu. W polu obserwacji są również owady (muchy, pająki, gzy, ćmy, motyle, itd.) oraz zwierzęta rzadko pojawiające się w wierszach. Autorka ukazuje powiązania omawianych motywów eksponujących ruch z innymi elementami poetyckiego świata, sięga również do znaczeń nadawanych zwierzętom przez tradycję.

Podrozdział zatytułowany *Miasto – ruch wobec dystansu* wprowadza w obszar zagadnień odnoszących się do rekonstruowanego w wierszach „procesu porządkowania doświadczanej przestrzeni”, uwzględniających „typologię ruchu” (s. 345). Rozważania skoncentrowane są na kwestiach szczegółowych, omówionych w następujących ogniwach wyvodu: *Podróż, Granice, Bliż i dal, Dystans i jego definiowanie, Punktowa zmiana miejsca, Drżenie świata, Niestabilność, Kotłowanie, Bezruch*. Tytuły określają pola problemowe, wyznaczone przez ruch w przestrzeni. Podejmując temat podróży, Autorka skupia się (inaczej niż w jednym z wcześniejszych rozdziałów) na samej drodze; analizując ujęcia ruchu, odwołuje się do prac na temat architektury, przestrzeni i jej postrzegania. Tematyce podróży służy omówienie zabiegów poetyckich Gałczyńskiego, sposobów operowania w wierszach perspektywą, dynamiki obrazów, wrażeń wzrokowych. Przedstawienie funkcji granicy, w nawiązaniu do refleksji i pojęć filozoficznych (w tym do „sytuacji granicznych” Jaspersa, s. 359), wspiera analizę liryków Gałczyńskiego, w których ujawnia się ruch oznaczający zbliżanie do granicy, jej przekraczanie i opuszczenie. Kategorie „bliży” i „dali” służące określeniu odległości omawia Autorka, odwołując się do pojęcia „wzucia” (s. 363) opracowanego przez Edytę Stein. Bliskość i odległość, zmniejszanie i zwiększanie dystansu powiązane są w wierszach, w świetle snutej tu refleksji, z ruchem i ujawniają określone stany, które poeta prezentuje odbiorcy. Poza ukierunkowaniem ruchu uwagę Badaczki budzą przestrzenie „pomiędzy” (s. 368), obszary

„zamknięte w symbolicznej klamrze” (s. 368), gdzie ruch ma „charakter neurotyczny” (s. 369), i gdzie jest „ukryty w przestrzeni zarysowanej przez enumerację konkretnych miejsc” (s. 370). Drżenie, omówione w dalszym ciągu tego podrozdziału, jest pojęciem wprowadzającym ruch w utworach (począwszy od *Balu u Salomona*), które wyrażają uczucia niepokoju wynikającego z sytuacji przed wybuchem wojny, w czasie jej trwania i tuż po zakończeniu. Drżenie obrazują również, jak dowodzi Autorka w przeprowadzanych analizach, „poruszenie ciała” (s. 377), stany emocjonalne, jak strach, definiowany w odniesieniu do Heideggera, niepokój, a także opisy świata zewnętrznego. Określając ruch poprzez doznanie niestabilności, wyróżnia Badaczka (koncentrując się na *Notatkach z nieudanych rekolekcji paryskich*) różne jego ujęcia: „ruch dziejowy”, „ruch o charakterze nieuchronnego przemijania”, „ruch obumierania” (s.390). W prowadzonych tu rozważaniach zwraca uwagę na nawiązania poety do ewangelii, sięga do Heideggera i do interpretatorów twórczości Gałczyńskiego. W ruchu określonym jako kołysanie wskazuje różne jego funkcje w utworach o charakterze „egzystencjalnym, satyrycznym”, „religijno-mistycznym i fantastycznym” (s. 398). We fragmencie poświęconym bezruchowi dokonuje podziału analizowanych wierszy ze względu na różnorodność przedstawień bezruchu i jego doznawania; analizy wydobywają zabiegi poetyckie, zróżnicowanie tematyczne, związki z myślą Heideggera i Ingardena.

Praktyka badawcza, z jaką mamy do czynienia w rozprawie – wnikliwa analiza tekstów poetyckich dokonywana w celu wydobycia różnych tematyzacji ruchu, osadzanie związanych z ruchem motywów w kontekstach filozoficznych i kulturowych, odwoływanie się do stanu badań nad twórczością Gałczyńskiego oraz do prac dotyczących kwestii filozoficznych, religijnych, estetycznych, kulturowych – sprawdza się w dalszym ciągu wywodu. W rozdziale *Ruch wobec czasu* przedmiotem uwagi jest rozumienie ruchu w tych utworach, które obrazują namysł poety nad czasem i umożliwiają prześledzenie sposobów ujęcia czasu w wierszach, przedstawienie sytuacji podmiotu, związków jego „bycia-w-czasie” i „bycia-w-świecie” (s.410). Wyraźnie określone zostały tu kwestie dotyczące wyboru materiału badawczego i założenia metodologiczne. Ich podstawę stanowi rozumienie czasu przez Heideggera, pojęcia czasowości, na które składają się „przyszłość, byłość i współczesność” (s. 412). Precyzując sposoby korzystania z myśli filozoficznej (w tym koncepcji czasu Husserla) oraz uzasadniając jej zastosowanie w analizie wierszy, Badaczka koncentruje się na przedstawieniu tematyki przemijania w wierszach Gałczyńskiego (*Ruch jako przemijanie*), sposobu przeżywania czasu

przez podmiot oraz jego pozycji („teraz”, s. 413). Uważnie czyta teksty obrazujące różnorodne tematyżacje ruchu powiązanego z czasem, określa funkcje poetyckich zabiegów w zakresie metaforyki (np. akwatyżnej) i języka, wskazuje na ruch stanowiący fundament „czasu i słowa” (s. 433), na kulturowe uwarunkowania myślenia o przemijaniu i jego cykliczności. W podrozdziale *Ruch jako zwrot ku śmierci* podjęta zostaje refleksja skupiona na kwestiach ontologicznych, ich obecności w myśli Greków i współczesnych filozofów, na pojęciach rozwiniętych przez Heideggera, odnoszących się do sumienia, „bycia-ku-śmierci” (s. 438), oczekiwania na kres, „zatraskania” (s. 438), zagadnienia duszy. Tematyżacja ruchu oparta na tych odniesieniach prześledzona została w kilku wierszach Gałczyńskiego, wybranych przez Autorkę ze względu na „oryżinalność przedstawienia” (s. 439), unaoczniających różnorodność artystycznych ujęć ruchu.

W ostatnim rozdziale – *Ruch myśli* – ruch rozpatrywany jest, jak deklaruje Badaczka, jako „poruszenie o charakterze transcendentnym” (s. 449). Wyodrębnione podrozdziały: *Religia i tradycja, Maryja, Jezus, Święta – Wielkanoc i Boże Narodzenie, Postaci i motywy biblijne, Ruch i wspomnienia, Ruch w sztuce, Muzyka, Słowo*, mają na celu uporządkowanie wywodu, przedstawienie różnych sposobów tematyżowania ruchu. Omówienie motywów religijnych osadzone zostało w myśli Heideggera i jej związkach z filozofią chrześcijańską (zmiana postawy „od katolicyżmu do postawy ateistycznej”, s. 450). Postać Maryi, występująca w kilku utworach, interpretowana jest w odniesieniu do funkcji znaku definiowanego przez Heideggera (s. 453), do kontekstu kulturowego, tradycji i konwencji literackiej; analiza skoncentrowana jest na wydobyciu sposobów dynamizacji obrazu Maryi, jej uwarunkowania ruchem. W omówieniu ruchu związanego z postacią Jezusa Autorka przywołuje konteksty znaczące dla interpretowanych wierszy, uruchamiające bogate znaczenia, jak pascha, Golgota, Kana Galilejska i inne; rekonstruuje ruch w warstwie obrazowej, językowej, w kompozycji poetyckiego obrazu. Sposoby tematyżacji ruchu myśli w wierszach zawierających motywy świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy dostrzega Badaczka w obszarze takich zagadnień, jak sakralizacja czasu, postawa podmiotu wobec przeszłości, wobec zjawisk objętych poetycką refleksją. W podrozdziale przedstawiającym motywy i postaci biblijne, nawiązania do Pisma Świętego w twórczości Gałczyńskiego Autorka zwraca uwagę na różne tematyżacje ruchu, na „gry z konwencją” (s. 480), na czerpanie przez poetę z wiedzy o kulturze, sięganie do innych tekstów kultury traktowane jako ruch myśli, na bieguny

znaczeniowe wprowadzające ruch myśli w wierszach, a także na „jakościową wartość ruchu” (s. 489). Ruch myśli rozpatrywany jest w obrębie wspomnień, w odniesieniu do myśli podmiotu i w oparciu o kategorię czasu; w świetle rozważań ujawnia się zakorzenienie podmiotu „w swojej przeszłości” (s. 491), pamięć o przeszłości, która konstytuuje także terażniejszość. Koncentrując się na ruchu obserwowanym w wierszach nawiązujących do różnych rodzajów sztuki, Autorka korzysta z ustaleń w dziedzinie komparatystyki. Analizując liryki o tematyce muzycznej, określa cele podjętej analizy, skupionej na ruchu wpisanym w „muzyczność” (s. 499) twórczości Gałczyńskiego. W polu uwagi badawczej znalazły się wiersze ujawniające dynamikę „procesu twórczego” (s. 500), istnienie ruchu w czasie, „słuchanie” (s.501) jako rodzaj aktywności odbiorcy, postrzeganej także jako ruch myśli; muzyka służy również dynamizacji zdarzeń. W poemacie *Niobe* wskazane zostały zabiegi artystyczne podkreślające dynamikę w tempie i rytmie utworu. W podrozdziale dotyczącym ruchu w obszarze sztuki słowa Badaczka zwraca uwagę na interesujące zagadnienie, jakim jest „dynamika aktu tworzenia” (s. 508), podkreśla, że poeta proces twórczy „utożsamia z poruszeniem” (s. 509).

Wywód dopełnia *Zakończenie* nawiązujące do stanu badań nad twórczością Gałczyńskiego, do prac poruszających temat ruchu; na tym tle wyraźnie rysują się założenia metodologiczne i cel badań przeprowadzonych przez Autorkę. Bibliografia załączona do pracy porządkuje wykorzystane źródła, poświadcza dobrą orientację w literaturze przedmiotowej, znajomość kontekstów filozoficznych i kulturowych.

Mgr Magdalena Jaroń podjęła się w rozprawie zadania, które stanowiło niemałe wyzwanie i wymagało dyscypliny badawczej; wywiązała się z niego w sposób rzetelny i kompetentny. Skupiając się na poezji Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, poruszyła tematykę dotąd mało opracowaną, wykorzystwała narzędzia metodologiczne, które uznała za skuteczne w realizowanym zadaniu, uzasadniła czerpanie z myśli filozoficznej. Teoretycznoliterackie zaplecze stworzyło solidną podbudowę dla przeprowadzonych analiz wierszy. Autorka wykazała się znajomością problematyki związanej z pojęciem ruchu w literaturze i filozofii, a także rozległych kontekstów historyczno-kulturowych i religijnych, umiejętnościami warsztatowymi oraz inwencją interpretacyjną. Wywód jest uporządkowany; analizy wierszy w poszczególnych rozdziałach bądź podrozdziałach są poprzedzane wprowadzeniem, wyjaśnianiem pojęć ogólnych przywołanych w pracy, uzasadnieniem

podjętych wątków rozważań. Praca jest obszerna, co można traktować jako dążenie Autorki do wyczerpującego omówienia poruszanych zagadnień.

Wywód oparty został na wnikliwej, uważnej lekturze tekstów poetyckich, która umożliwiła przedstawienie tematykacji ruchu w liryce Gałczyńskiego w oparciu o przyjęte założenia. W świetle analiz wyłaniają się cechy twórczej wyobraźni autora *Niobe*, źródła inspiracji, zakorzenienie wierszy w bogatych kontekstach kulturowych, postawa poety wobec świata. Badaczka z umiarem odwołuje się do biografii Gałczyńskiego, czyni to głównie w przypisach (np. s. 325, 348, 383); biografizm nie ciąży zanadto nad refleksją literaturoznawczą, służy głównie wyjaśnianiu kwestii związanych z interpretacją utworów.

Niektóre zagadnienia poddałabym pod rozwałę. Ujęcia problemowe są w rozprawie w pełni uzasadnione, stanowią podstawę przedsięwzięcia badawczego. Czasem jednak pomijanie porządku chronologicznego może budzić pewien niedosyt. Wszak bywa on przydatny w dostrzeżeniu ewolucji niektórych tematów bądź motywów w liryce Gałczyńskiego, czego dowodzi na przykład interesujące omówienie zmian obrazu Maryi wskazanych w sytuowaniu jej wizerunku „względem ruchu” (s. 457). Uwzględnienie tego porządku być może prowadziłoby do mocniejszego powiązania problematyki ruchu z drogą twórczego rozwoju poety. Odniesienia do filozofii w analizach tekstów literackich pozwalają odkrywać nowe ich aspekty oraz określić postawę poety jako „egzystencjalisty” (s. 12), poszerzają refleksję nad kondycją człowieka i jego istnieniem w świecie. Miejscami jednak odnosi się wrażenie, że rozważania filozoficzne dominują nad analizą tekstów (s. 436-448); niektóre fragmenty można też uznać za nadinterpretację omawianego utworu, na przykład rozważania na temat „odwróconej postawy *flâneura*” (s. 140).

Praca napisana jest językiem precyzyjnym, starannym, opartym o bogate słownictwo. Dostrzec można nieliczne potknięcia, na przykład w konstrukcji pierwszego zdania *Wprowadzenia* (s. 4), w pisowni „zresztą” (s. 478, 500); na stronie 4 przywołany jest Andrzej Drawicz, w przypisie widnieje Artur Drawicz. Usterki, pojawiające się także sporadycznie w bibliografii i w przypisach (podawanie pełnych imion cytowanych autorów lub inicjałów), odnotowuję z recenzenckiego obowiązku; nie obniżają one wartości merytorycznej rozprawy.

Konkluzja

Przedstawiona do oceny rozprawa *Kreacja i funkcje ruchu w poezji Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego* stanowi samodzielne rozwiązanie problemu badawczego, poszerza wiedzę o twórczości przedstawiciela polskiej poezji XX wieku. Dowodzi dociekliwości badawczej, rozległej wiedzy humanistycznej i kompetencji literaturoznawczych Autorki. Spełnia zatem wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

Wnoszę o dopuszczenie mgr Magdaleny Jaroń do publicznej dyskusji nad rozprawą doktorską.

Częstochowa, 22 września 2023